

Kalina Micheva-Peycheva

(Bulgaria, Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences)

Linguists on Linguistics Information Resources

Abstract: This study presents the results of a survey conducted in 2023 with Bulgarian academic linguists regarding the current state and opportunities for improving information resources in linguistics. The analysis of the survey results indicates that Bulgarian linguists use various bibliographic resources and require new information platforms that meet the rapid pace of scientific development in the late 2020s.

Keywords: linguistics, bibliographic resources, national linguistic bibliography platform

Калина Мичева-Пейчева

(България, Институт за български език, Българска академия на науките)

Езиковедите за информационните ресурси по езикознание

Основна характеристика на съвременния етап от развитието на цивилизацията е обособяването на информационно общество. Терминът информационно общество се въвежда от Фриц Маклъп през 20-те години на ХХ век в изследванията му върху създаването и разпространението на знания (Crawford 1983). Наличието на Стратегия на Европейския съюз за цифров единен пазар и Стратегия на Съвета на Европа за управление на Интернет е убедително доказателство за настъпилите промени в днешния свят, в който събирането, обработката и използването на информация са важна особеност на човешката дейност.

Информационните ресурси имат решаващо значение за постигане на научни резултати, както в областта на природоматематическите, така и на хуманитарните науки. За развитието им се прибягва до използването на уеб документи или бази от данни на информационни системи (библиотеки, архиви и под.).

Изграждането и поддържането на специализирани езиковедски библиографии, организацията и управлението на информационните масиви, прилагането на съвременни технологии в информационното обслужване, планирането и създаването на нови информационни продукти са от изключително значение за развитието на съвременните езиковедски изследвания.

В България са налице вече немалко специализирани библиографски ресурси. Специалистите в тази област се занимават с тяхното усъвършенстване и привеждане в съответствие със световните стандарти. В техните изследвания се подчертава необходимостта от познаване на навиците, уменията и очакванията на потребителите на информация. Въз основа на тези знания следва да се развият и допълват непрекъснато информационните ресурси, което би подпомогнало еволюцията на информационната среда (Дипчикова, Янакиева/Dipchikova, Yanakieva 2007; Филипова/Filipova 2007; Миланова, Аврамова/Milanova, Avramova 2017; Тодорова, Върбанова-Денчева/Todorova, Varbanova-Dencheva 2023).

В съответствие с тези насоки за развитие на информационните ресурси, в Института за български език към БАН се разработва проект на тема: „Анализ на нагласите на

научната общност относно потребността от дигитална българистична библиография“, финансиран от МОН в рамките на националния проект „Развитие на българистиката“.

Участниците в проекта от Института за български език се стремят да проучат съвременните потребности на учените езиковеди и по този начин да предложат научно знание за бъдещето развитие на информационните ресурси по езикознание. Един от модерните инструменти за емпирично изследване е пряката анкета, при която респондентите лично попълват анкетните листове.

Такава анкета бе проведена през май 2023 г. с 90 лица, чийто подбор удовлетворява напълно изискването за представителност на избраната група – български езиковеди. При пълна анонимност по първите три въпроса беше събрана информация за възрастта, научното звание и степен и местоработата на респондентите. Най-много са представителите на възрастовите групи 35-50 г. – 30 души и 50-65 г. – 40 души. Над 65 г. са 15 души. Сред младите специалисти анкетираните са 3, а сред тези на 80-85 г. те са двама. Следователно повечето изследвани лица – 70 души – са в активна възраст като специалисти в областта на езикознанието. Известно е, че за разлика от математическите науки, хуманитарните изискват по-продължителен период за квалификация и натрупване на изследователски опит, затова сериозните резултати в научната дейност се появяват в по-зряла възраст.

Относно научното звание и степен събраните данни са следните:

проучвател / сътрудник с висше образование	3
асистент	22
главен асистент	23
доцент	31
професор	2
член-кореспондент	1
академик	2
доктор, PhD	1
доктор на филологическите науки	5

Както се вижда, по-голяма част от анкетираните лица заемат длъжностите: главен асистент, доцент и професор, тоест тези, които имат най-големи потребности от информационни ресурси по езикознание. Те работят в:

висше учебно заведение в България	40
висше учебно заведение в чужбина	18
научен институт в БАН	27
научен институт в академия извън България	3
пенсионер	2

Въз основа на тези данни установяваме, че учените са на различна възраст, заемат различни научни длъжности в разнообразни висши учебни заведения и научни институти в България и в чужбина, което е предиктор за надеждност на събраната информация и мотивира възможността да се направят конкретни изводи за развитието на библиографските ресурси по езикознание в България.

Въпрос:

Какви чужди езици използвате? (Може да посочите повече от един отговор.)

Отговорите могат да се обобщят по следния начин: руски – 91,1%, английски – 87,8%, немски – 38,9%, френски – 27,8%, полски – 13,2%, испански – 7,8%, италиански – 7,8%, гръцки – 7,8%, чешки – 6,7%, словашки – 5,5%, сръбски – 4,4%, турски – 3,3%, всички славянски езици – 2,2%, румънски – 2,2%, хърватски – 2,2%, албански – 2,2%, украински – 2,2%, португалски – 2,2%. По един представител от анкетираните свидетелства, че знае шведски, датски и японски. Определено учените езиковеди владеят най-добре западноевропейските езици, като на първо място сред тях е английският, на който се публикува научна литература в различни страни. Общо 174,5% знаят западноевропейски езици. За сравнение – 127,5% ползват славянски езици. Между тях най-популярен е руският, а на руски се поддържат няколко езиковедски информационни ресурса. След него са полски, чешки и словашки. Двама езиковеди декларират, че владеят всички славянски езици, което безспорно също улеснява достъпа до разнообразни информационни бази. Интересът на учените към балканското езиково семейство, към което принадлежи и българският, мотивира изучаването на балкански езици като гръцки, румънски, турски, албански. Така че съвсем естествено е 15,5% от изследваните лица да споделят, че ползват именно тези езици. Резултатите от допитването доказват, че българските езиковеди имат нужда от цялостна информация за научни публикации на повечето световни езици, тъй като биха могли да ги издирят и ползват, ако засягат въпроси от интересуващата ги област на проучване.

Въпрос:

Откъде набавяте / ползвате библиографска информация по езикознание? (Може да посочите повече от един отговор.)

Най-честият отговор е: от библиографски ресурси – 97,8%. Втори по честота е: от библиографски издания – 83,3%. На информация от колеги от различен тип (библиотеки на колеги, статии и монографии на колеги, устни консултации и др.) разчитат 6,7% от респондентите. Малка част от учените търсят източници в други публикации по темата – 3,3%. Същият процент участници според анкетата не търси целенасочено библиографска информация. Отговорите на този въпрос насочват към заключение, че българските езиковеди определено се нуждаят от библиографски издания и ресурси, защото ги ползват в своите изследвания постоянно.

Въпрос:

Какви национални източници за библиографска информация по езикознание използвате? (Може да посочите повече от един отговор.)

Повечето анкетирани посочват надеждни и утвърдени бази данни, публикувани в известни списания (подредбата е по честота):

1. Библиография на български езиковедски публикации в сп. „Български език“ – 65,5%;

2. Национална библиография с раздел „Езикознание“ – 47,8%;

3. Библиография в информационния бюлетин „Българистика“ – 31,1%.

Отделни учени предпочитат специализираните регистри на Института за български език и на СУ „Св. Кл. Охридски“:

1. Библиографски регистър на Инфолекс в ресурсите на Института за български език – 2,2 %;

2. справочен отдел на Университетската библиотека на СУ – 1,1%;

3. библиографии на книги и статии по темата – 2,2%.

Значителен процент – 22,2 % – декларира, че не използва национални източници, следователно се доверява предимно на чужди. Именно към такъв тип информация е ориентиран следващият въпрос в анкетата.

Въпрос:

Какви международни източници за библиографска информация по езикознание използвате?

94,4 % посочват, че ползват библиографиите към статии, публикувани в чужди издания; 91,1 % – библиографиите към книги; 58,9% – международни научни бази данни като SCOPUS, Web of science, Google Scholar; 47,8 % – международни езиковедски библиографии; 40% – международни общофилологически библиографии. Двама учени ползват други източници. Анализът на тези отговори показва, че българските езиковеди все още набавят необходимата си библиографска информация предимно от статии и книги на чужди езици. Положителна тенденция се очертава в нарастващия интерес към обобщени специализирани международни бази данни, към които се обръщат около половината от респондентите.

Централно място в анкетата заема въпросът:

Ако не използвате източници за библиографска информация, защо?
(Може да посочите повече от един отговор)

Какви са причините, поради които някои учени не ползват различни източници. Най-много изследвани лица са се отказали от библиографска информация поради негативен опит, свързан с качествата на ресурсите. Това личи от отговорите:

резултатите от търсенето на са прецизни – 34,8%;

библиографските издания са непълни – 31%;

библиографските издания не са добре структурирани – 19,7%.

Също така те преценяват, че необходимите им издания са недостъпни или изостават спрямо техните потребности от актуална научна информация („липсват библиографски издания – 24%; библиографските издания излизат със закъснение – 19,7%“). Единични отговори насочват към факта, че някои ресурси са платени. Резултатите от анкетата показват, че трябва да се подобри не само достъпът до библиографски източници, но също и тяхното съдържание и възможности за извършване на точна специализирана услуга.

Важно е да се знае какво четат българските езиковеди, защото, както се вижда и от отговорите на един от предходните въпроси, голяма част от тях откриват подходящи библиографски данни в книги и статии.

Въпрос:

Какви видове публикации ползвате най-често? (Може да посочите повече от един отговор)

Учените споделят: студии и статии – 72%; монографии – 42%; доклади от конференции – 30%; всички посочени източници – 10%.

Следващият въпрос в анкетата е насочен конкретно към един тип ресурс:

Използвате ли персонални библиографии на езиковеди?

Според отговорите малко повече от половината езиковеди използват този източник – 54,7%. Рядко към него се обръщат 25,3%, а напълно го пренебрегват 15,6%. Може да се каже, че персоналните библиографии все още не са загубили мястото си като надежден източник за езиковедска информация, макар че съществува тенденция към намаляване на интереса към тях.

Въпрос:

Поддържате ли собствена работна библиография?

Търси се информация за един от типове индивидуален подход към наличната библиография. Учените разчитат на извлечената от различни ресурси собствена специализирана библиография и 65,5% от тях притежават такава. Само 11% не създават такъв

ресурс, а 14,5% прибегват рядко към подобна практика, и то само при проучване на определен научен феномен.

Авторите на анкетата за нуждите от библиографски ресурси по езикознание искат не само да констатират каква е картината в момента, но и да потърсят начини, при това предпочитани от учените, чрез които ситуацията да се подобри. В това отношение следният въпрос има особено значение:

Смятате ли, че е необходимо отделно издание, в което редовно да се публикува библиография по езикознание?

Българските учени са доста категорични по отношение на този въпрос – 81,1% са отговорили положително, а 13,3% отрицателно. Тези, които се нуждаят от подобно издание, избират следните възможности: годишна езиковедска библиография – 38,6%; самостоятелно издание – 31,8%; анотирана библиография – 23,9%; рубрика в езиковедско издание – 19,3%. Някои предпочитат полугодишно издание (6,8%) или на три месеца (1,1%), или на един месец (1,1%). Анализът на тези резултатите ни насочва към извода, че българските учени имат нужда преди всичко от годишна специализирана библиография в самостоятелно издание, като се допуска и включване в списание и под. Важното е, че немалко специалисти търсят анотирана библиография и че анкетираният поддържа електронния вид на подобно издание, което да представлява портал към всички съществуващи ресурси.

Съвременният етап от развитието на информационното общество изисква нови, релевантни на иновативните технологии, начини за търсене на специализирана информация. Към подобен тип източници е ориентиран въпросът:

Смятате ли, че е необходимо разработване на национална езиковедска библиографска платформа с възможност за автоматизирано търсене в интернет?

Точно към тази модерна форма за ползване на информацията нагласите на учените са категорично положителни – 89% отговарят с *да* на този въпрос, докато 5,5% – с *не*.

Важен е и въпросът кой би могъл да подготвя необходимите библиографски ресурси, затова в анкетата се поставя и следващ

Въпрос:

Смятате ли, че е необходимо създаването на специално звено към Института за български език, което да издирва, систематизира и предоставя библиографска информация по българско езикознание?

Не всички респонденти са отговорили, а засвидетелстваните мнения се разпределят по следния начин: *да* – 66,7%; *не* – 21%; *не мога да преценя* – 5,5%.

Анализът на резултатите от проведената анкета допринася за изясняване на състоянието на информационните потребности на българските езиковеди и очертава ясни изисквания към подбора, представянето и възможностите за специализирани справки по библиографските ресурси. На първо място трябва да се изтъкне, че тази анкета има представителен характер и изследваните лица обхващат различни по възраст, научна квалификация и месторабота групи езиковеди.

На второ място, българските учени се нуждаят от пълна и актуална езиковедска библиография, която да съдържа данни за издадени не само в България, но и в чужбина трудове, тъй като изданията на чужди езици са търсен и предпочитан ресурс за много от тях. Положителна тенденция се очертава в нарастващия интерес към обобщени специализирани международни бази данни.

На трето място, езиковедите заявяват своята необходимост от по-добър достъп до ресурси, както и от по-прецизно структурирана и удобна за търсене библиографска информация.

На четвърто място, в условията на изключително технологично развитие и бързо нарастване на информацията във всички области на науката, българските езиковеди търсят и предпочитат нови начини за бърз и качествен достъп до ресурси като национална езиковедска библиографска платформа с възможност за автоматизирано търсене в интернет. Именно тя задоволява в най-голяма степен необходимостта от качествена, пълна, разнообразна и леснодостъпна езиковедска информация.

На пето място, учените също така имат нужда и от годишна специализирана библиография в самостоятелно издание, като немалко от тях биха искали да е аотирана и биха приели да е в рамките на езиковедско списание.

И на шесто място, идеята за създаването на специално звено към Института за български език, което да издирва, систематизира и предоставя библиографска информация по българско езикознание, се подкрепя от почти 70% от анкетираните. Според тях точно Институтът за български език разполага с квалифицирани кадри и с оглед на своята мисия и основна сфера на реализация би могъл да поддържа такова звено. В същото време немалка част от учените се съмняват във финансовите възможности за подобно начинание, както и в административните пречки за неговото осъществяване.

Това проучване на нагласите на българските езиковеди към необходимостта от библиографска информация по езикознание сочи, че съществуващите ресурси трябва да се усъвършенстват и обогатяват. То категорично доказва, че българските езиковеди са потребители на библиографски ресурси от различен характер и имат нужда от нови информационни платформи, отговарящи на бързите темпове на развитие на науката в края на първата четвърт на XXI век.

ЛИТЕРАТУРА

- Дипчикова, Янакиева 2007: *Дипчикова, А., Т. Янакиева*. Библиографският контрол и дигитализацията на културно-историческото наследство. – Библиотека, № 1, 5-15 (Dipchikova, Yanakieva 2007: *Dipchikova, A., T. Yanakieva*. Bibliografskiyat kontrol i digitalizatsiata na kulturno-istoricheskoto nasledstvo. – Biblioteka, № 1, 5-15).
- Миланова, Аврамова 2017: *Миланова, М, М. Аврамова*. Информационната култура в създаването на библиотечни информационни ресурси. – Годишник на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Философски факултет, Библиотечно-информационни науки, Т. 9, 153-164 (Milanova, Avramova 2017: *Milanova, M, M. Avramova*. Informatsionnata kultura v sazdavaneto na bibliotichni informatsionni resursi. – Godishnik na Sofiyskiya universitet „Sv. Kliment Ohridski“, Filosofski fakultet, Bibliotechno-informatsionni nauki, T. 9, 153-164).
- Тодорова, Върбанова-Денчева 2023: *Тодорова, Р., К. Върбанова-Денчева*. Пълнотекстовите онлайн бази от данни в структурата на автоматизираните информационни услуги на университетската библиотека. – Ел. сп. Библиосфера. <https://bibliosphere.eu/?p=1094>. (Todorova, Varbanova-Dencheva 2023: *Todorova, R., K. Varbanova-Dencheva*. Palnotekstovite onlayn bazi ot danni v strukturata na avtomatiziranite informatsionni usluzhi na universitetskata biblioteka. – El. sp. Bibliosfera. <https://bibliosphere.eu/?p=1094>).
- Филипова 2010: *Филипова, С*. Нормативният контрол в текущата национална библиография на България. – Библиотека, № 5, 127-138. (Firlipova 2010: *Firlipova, S*. Normativniyat kontrol v tekushtata natsionalna bibliografia na Bulgaria. – Biblioteka, № 5, 127-138).
- Crawford 1983: *Crawford S*. The Origin and Development of a Concept: The Information Society. – In: Bull. Med. Libr. Assoc. 71(4).